

LUÁNDUSUOJÂLEMLAAVÂ TORJÂ ÄRBIVYEHIBIOTOOPIJ TIVODEM JÁ TIPŠOM VÁRÁS

Puáris niijtoid já meccikuátumijd lii máhđuláš tivodiđ uđđâ luándusuojâlemlaavâ torjuin. Toorjâ mieđettuvvoo vuáđutivodem, ovdâmerkkân kuátumij aiđim, muorâi karsâm, tâi veikkâba räsikiedi nijttem tâi čäciruávustuv rokkâm várás. Torjuu ulmen lii macâttiđ tipšom vuálásâžžân mii puoh tivrâsumos ärbivyehibiootijid já vijđediđ ärbivyehibiootij asevijđoduv. Ärbivyehibiootij ovdâsteh mii luánu maangâpiälásâšvuodâ, já toh láá teháliih eellimpirráseh mangáid šlaajáid.

MAGGAAR ČUOSÂTTÂHÂN PUÁHTÁ UUCCÂĐ TORJUU?

- Čuosâttâh lii tááláá muddoost tipšohánnáá.
- Čuosâttâh ij lah pirâssopâmušâst.
 - Spiehâstâhhân čuosâttuvah, main láá eromâš šlajáárvuh, ovdâmerkkân uhkevuálásâš šlaajâ. Šaddee tooimah iä kuittag uážu leđe siämmááh, moh ruttâduvvojev jo pirâssopâmuššáin.
- Čuosâttâhân ij lah siämmái tooimâi várás mieđettum eres toorjâ.
- Čuosâttuv luánuáárvuh láá tuárvi pyereest čielgejum.
 - Čielgiittâs puáhtá leđe IPI-kuávdáá tâi Meccihaldâttâs ärbivyehibiootij inventistem tâi virgeomâháá árvuštállâm čuosâttuv luánuáárvuin.
- Toorjâ mieđettuvvoo luánuáárvuidis peeleeest puoh tivrâsumos ärbivyehibiootij várás.
 - Vuosâsaajeest láá Natura- já luándusuojâlemkuávlun sajadum čuosâttuvah tâi tivrâsin inventistum ärbivyehibiootij (eennâmkodáávt já vâldikodáávt tivrâs čuosâttuvah).
 - Luánuáárvuidis peeleeest vyeligub čuosâttuváid puáhtá tuárjuđ kuorâttállâm vuáđuld. Ovdâmerkkân tivrâs ärbivyehibiootij alda sajadum čuosâttâh sáttá heiviđ, jis tast láá siäilum ärbivyehibiootij jiešvuodah.
 - Maangah tivrâs čuosâttuvah láá kârttejum ärbivyehibiootij inventistimijn. Aalgâ tivodem olášutmân torjuu vievâst puáhtá puáttiđ meid IPI-kuávdáást tâi Meccihaldâttâsâst, main lii tiätu jieijâs toimâvijđoduv tivrâs čuosâttuvâin.
 - Uđđâeellimpirrásiijn (maadijroobdah, vyeimijodovijđoduvah, tmts.) torjuu puáhtá mieđettiđ tuše čuosâttuváid, mooid láá šoddâm eromâš tivrâs ärbivyehibiootijšlaajah.
- Čuosâttuv várás ráhtoo tipšomvuávám, mon IPI-kuávdáš kalga tuhhiittiđ. Táárbu miel meid IPI-kuávdáš tâi suojâlemvijđoduvâin Meccihaldâttâs puáhtá ráhtiđ tipšomvuávám.
- Tivodemčuosâttuvah vuávájuvvojev oovtâstpargoost eennâmomâsteijein já tipšomân tarbâšuvvoo ain eennâmomâsteijee lope.

MII TORJUIN RUTTÂDUVVOO?

- Toorjâ mieđettuvvoo tävirin tâi palvâlussân.
 - IPI-kuávdáš, tâi suojâlemkuávluin Meccihaldâttâs, puáhtá ovdâmerkkân toimâttiđ čuosâttâhân äidimaterialijid já ruttâdiđ meid karsâm-, nijttem- tâi veikkâba aadij cegâtempargoid.
- Toorjâ adeluvvoo váldunjuolgâdušlâvt ohtii, já tot mieđettuvvoo vuáđutivodem várás.
 - Tábáhtusâst sorjon puáhtá kuorâttállâm vuáđuld ruttâdiđ meid maangâ ive ääigi olášuvvee tipšomtoimâid. Taggaar puávtáččij leđe čuosâttâh, mon ij pyevti tipšod

eennâmtuálu pirâssopâmuššáin tâi kost iälá eromâš tipšom vättee uhkevuálásâš šlaajâ.

- Vuáđutivodem puáhtá leđe ovdâmerkkân kuáttumviđoduv aiđim, smaavâ karsâm, čäcivuávustuv rokkâm tâi kiedi nijttem kiedâi.
- Luándusuoječlemlaavâ torjuu tivodempargoi maņa kuávlv tipšom kalga juátkiđ ovdâmerkkân eennâmtuálu pirâssopâmuššáin.

MAGAREH ČUOSÂTTUVAH IÄ HEIVII TORJUI?

- Torjuin ij pyevti ruttâdiđ ovdâmerkkân piäldu tâi meccieennâm tivodempargoid. Čuosâttâh kalga leđe puáris ärbivyehibiootop tâi toho láá šoddâm tivrás šlaajah, moh láá tippâliih ärbivyehibiootopân.
- Torjuin ij pyevti ruttâdiđ nijto tâi räsikiedi vuáđudem ovdâmerkkân ištâdmáin tâi kalvemáin.
- Uđđäeellimpirráseh (ovdâmerkkân jyevdilis enâmeh, vyeimijodsojlgâdâsah tmts., main iä lah merhâšittee šlajâárvuh).

KII PUÁHTÁ UCCÂĐ TORJUU?

- Torjuu pyehtih uuccâđ luánduliih persovneh, irättâsah, eres siärváduvah teikkâ almossiärváduvah eereeb staatâ.
- Jis toorjâoccoo nube omâstem eennâm várás, te ucâmušân kalga lahteđ eennâmomâsteijee kirjálii mietâmuš.

TOOIMÂ NÁVT

- Tooid, kiäh láá kiäsuttum torjust, lii pyeri leđe vistig ohtâvuodâst páihálii IPI-kuávdáá Y-ovdâsvástádâsvijđoduv ärbivyehibiootopvästideijei: <https://www.ely-keskus.fi/asiointi-ja-yhteystiedot>
- Printtimnáál uuccâmluámáttâh kávnoo taan siijđo uálgispele paalkist. Uuccâmluámáttâh vuolgâttuvoo páihálii IPI-kuávdáá kirjimkontturân: <https://www.ely-keskus.fi/asiointi-ja-yhteystiedot>

TUÁVÁÁŠ JÁ LAAVAH

Pirâsministeriö piejâi joton ive 2020 Helmi-eellimpirâsohjelm. Helmi-ohjelm keččâl tuárruđ Suomâ luándu kiävhum stuárráámmu suujâ vuástá: eellimpirrásij kiäppánem já tääsi hiäjusmem vuástá. Ärbivyehibiootopih kuleh mii luándust maangâpiälâsumosáid já uhkevuálásumosáid. Luándusuoječlemlaavâ torjuu ruttâd Pirâsministeriö. <https://ym.fi/helmi>

Torjuu finnejeijei toorjâ lii viäruttem (Puátuviärlaahâ 1535/1992 §92d).

Tiätu Staatâräädi asâttâs ärbivyehibiootopij tivodem já tipšom várás iivij 2020 – 2025 miedettemnáál torjust <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20200953> (Luándusuoječlemlaahâ 1096/1996 Loho 1 a).